

YOSHLARNI HARBIY VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHDA QO‘LLANILADIGAN USUL VA VOSITALARI

R.I.Madaliyev

Farg‘ona davlat universiteti Harbiy ta’lim fakulteti

A‘zamjonov Nodirjon Nozimjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti Harbiy ta’lim fakulteti talabasi

Narimonov Murodjon Sanjar o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti Harbiy ta’lim fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning pedagogik asoslari yoritilgan. Harbiy vatanparvarlik tarbiyasining mazmuni, uning yoshlar kamolotidagi o‘rni hamda ushbu jarayonda qo‘llaniladigan asosiy usul va vositalar tahlil qilingan. Shuningdek, ta’lim muassasalari, oila va jamoatchilik hamkorligining ahamiyati ochib berilib, vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirishga xizmat qiluvchi tarbiyaviy omillar tavsiflangan. Tadqiqot natijasida harbiy vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etishda kompleks yondashuv muhim omil ekanligi asoslandi.*

Kalit so‘zlar: *harbiy vatanparvarlik tarbiyasi, vatanparvarlik, yoshlar tarbiyasi, fuqarolik mas‘uliyati, harbiy burch, milliy qadriyatlar, pedagogik usullar, tarbiyaviy vositalar.*

Kirish

Har bir davlatning kelajagi uning yoshlari bilan bevosita bog‘liq. Yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash nafaqat ta’lim tizimining vazifasi, balki butun jamiyatning, oilaning va davlatning birgalikdagi mas‘uliyatidir. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yoshlarda harbiy vatanparvarlik ruhini shakllantirish masalasi bugungi kunda alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Vatanparvarlik — insonning o‘z yurtiga bo‘lgan muhabbati, uning manfaatlarini himoya qilishga tayyor ekanligi va Vatani ravnaqi yo‘lida fidoyilik bilan xizmat qilish istagi sifatida namoyon bo‘ladi. Harbiy vatanparvarlik tarbiyasi esa bu tushunchaning maxsus qirrasini bo‘lib, u yoshlarda mamlakatni mudofaa qilishga ruhiy va jismoniy tayyorlikni, harbiy burch va fuqarolik mas‘uliyatini chuqur his etishni tarbiyalashni nazarda tutadi.

Ushbu maqolada yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda qo‘llaniladigan usul va vositalar nazariy jihatdan ko‘rib chiqildi, ularning pedagogik asoslari tahlil qilindi hamda amaliyotda qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan yo‘nalishlar belgilab berildi.

Asosiy qism

Vatanparvarlik tarbiyasi yosh avlodni ma’naviy barkamol, ijtimoiy faol va fuqarolik mas‘uliyatini chuqur his etadigan shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik jarayondir. Mazkur tarbiya turi yoshlarda Vatanga muhabbat, milliy g‘urur, tarixiy xotiraga hurmat va jamiyat oldidagi burchni anglash kabi fazilatlarni rivojlantiradi. Shu jihatdan vatanparvarlik tarbiyasi nafaqat ma’naviy, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega bo‘lib, jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Harbiy vatanparvarlik tarbiyasi umumiy vatanparvarlik tarbiyasining tarkibiy qismi bo‘lib, yoshlarda mamlakat mudofaasi, harbiy xizmat va fuqarolik burchiga nisbatan ongli munosabatni shakllantirishga qaratiladi. Ushbu jarayonda yoshlarning ruhiy, ma’naviy va jismoniy tayyorgarligiga alohida e’tibor beriladi. Chunki Vatanni himoya qilishga tayyor avlodni tarbiyalash faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki amaliy tayyorgarlik va mustahkam e’tiqod orqali amalga oshiriladi.

Harbiy vatanparvarlik tarbiyasining mazmuni keng qamrovli bo‘lib, avvalo yoshlarni xalqimizning boy tarixiy merosi bilan tanishtirishni nazarda tutadi. Ajdodlarimizning ozodlik va mustaqillik yo‘lidagi kurashlari, ularning jasorati va fidoyiligi haqidagi bilimlar yoshlar ongida milliy o‘zlikni anglash hissini kuchaytiradi. Tarixiy xotira esa vatanparvarlik tuyg‘usining shakllanishida muhim ma’naviy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Shu bilan birga, harbiy vatanparvarlik tarbiyasida yoshlarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish ham muhim o‘rin tutadi. Turli harbiy-amaliy mashg‘ulotlar, sport tadbirlari va jismoniy tayyorgarlik mashqlari orqali ularda intizom, matonat va mas’uliyat kabi sifatlar shakllanadi. Bunday faoliyat yoshlarni kelgusida harbiy xizmatni munosib ado etishga tayyorlaydi.

Mazkur tarbiya jarayonida fuqarolik fazilatlarini rivojlantirish ham alohida ahamiyatga ega. Davlat ramzlariga hurmat, qonunlarga rioya qilish, jamiyat manfaatlarini qadrlash va Vatan ravnaqi uchun mas’uliyatni his etish harbiy vatanparvarlik tarbiyasining muhim tarkibiy qismlaridan hisoblanadi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar, urf-odatlar va an’analarga sodiqlik yoshlar ongida Vatanga daxldorlik hissini yanada mustahkamlaydi.

Pedagogik tadqiqotlarda vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi bilim, his-tuyg‘u va amaliy faoliyatning o‘zaro uyg‘unligi bilan bog‘liqligi ta’kidlanadi. Yoshlar Vatan va uning tarixi haqidagi bilimlarni o‘zlashtirishi, ularga nisbatan ijobiy hissiy munosabatni shakllantirishi hamda kundalik faoliyatida namoyon eta olishi zarur. Ana shunday yondashuvgina har tomonlama yetuk va vatanparvar shaxsni tarbiyalash imkonini beradi.

Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda qo‘llaniladigan usullar

Harbiy vatanparvarlik tarbiyasida qo‘llaniladigan usullar yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va hayotiy pozitsiyasini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu usullar bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, tarbiya jarayonida kompleks tarzda qo‘llanilganda yuqori samara beradi.

Tarbiyaviy jarayonda eng ta’sirchan usullardan biri namuna ko‘rsatish usuli hisoblanadi. Yoshlar ko‘pincha atrofidagi insonlarning xatti-harakatlari va hayotiy faoliyatidan ta’sirlanadi. Shu sababli tarixiy qahramonlar, harbiy xizmatchilar, ustozlar hamda ota-onalarning shaxsiy namunasi vatanparvarlik fazilatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk siymolarning hayoti va faoliyati yoshlar uchun ibrat maktabi vazifasini bajaradi.

Hikoya va suhbat usuli ham vatanparvarlik tarbiyasida keng qo‘llaniladi. Tarixiy voqealar, qahramonlik namunalarini yorituvchi suhbatlar yoshlarning his-tuyg‘ulariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Bunday muloqotlar jarayonida ular nafaqat yangi ma’lumotlarga ega bo‘ladilar, balki voqealarga nisbatan o‘z munosabatlarini ham shakllantiradilar.

Muhokama va bahs usuli yoshlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Harbiy burch, fuqarolik mas’uliyati va Vatan himoyasi bilan bog‘liq mavzularda tashkil etilgan munozaralar ularda tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bahs-munozaralar davomida yoshlar o‘z fikrlarini asoslashni, boshqalarning qarashlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lishni o‘rganadilar.

Ko‘rgazmali usullar ham tarbiyaviy ta’sir kuchi yuqori bo‘lgan vositalardan hisoblanadi. Harbiy texnika namunalari, tarixiy hujjatlar, fotosuratlar va hujjatli filmlar yoshlarning mavzuni yanada chuqurroq anglashiga yordam beradi. Ayniqsa, muzeylar va tarixiy yodgorliklarga uyushtirilgan tashriflar ularda tarixiy xotira va vatanparvarlik tuyg‘usini mustahkamlaydi.

Mashq va amaliy faoliyat usullari yoshlarning nazariy bilimlarini amaliy ko‘nikmalar bilan boyitadi. Harbiy-sport musobaqalari, harbiy-amaliy o‘yinlar hamda birinchi tibbiy yordam mashg‘ulotlari yoshlarning jismoniy va ruhiy tayyorgarligini oshirishga xizmat qiladi. Bunday tadbirlar ularda jamoada ishlash, mas’uliyatni his qilish va tezkor qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.

So‘nggi yillarda loyiha usulidan foydalanish ham keng tarqalmoqda. Yoshlarning tarixiy shaxslar, harbiy qahramonlar yoki Vatan taraqqiyotiga oid mavzularda mustaqil izlanish olib borishi ularning mavzuga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, loyiha faoliyati yoshlarning ijodiy va tadqiqotchilik qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Harbiy vatanparvarlik tarbiyasida qo‘llaniladigan vositalar

Harbiy vatanparvarlik tarbiyasini samarali tashkil etishda turli vositalardan foydalaniladi. Ushbu vositalar yoshlarning ma’naviy dunyosiga ta’sir ko‘rsatish, ularda Vatanga muhabbat va fuqarolik mas’uliyatini shakllantirishga xizmat qiladi.

Badiiy adabiyot va she’riyat vatanparvarlik g‘oyalarini yoshlar ongiga singdirishda muhim vosita hisoblanadi. Milliy adabiyot namunalari, xalq og‘zaki ijodi va qahramonlik mavzusidagi asarlar yoshlarning ma’naviy dunyosini boyitadi hamda ularda milliy g‘urur hissini kuchaytiradi.

Kino va hujjatli filmlar ham bugungi kunda keng qo‘llanilayotgan tarbiyaviy vositalardan biridir. Tarixiy voqealar va qahramonlik namunalari aks ettiruvchi filmlar yoshlarga kuchli hissiy ta’sir ko‘rsatadi. Natijada ular Vatan taqdiri va xalq tarixiga befarq bo‘lmagan shaxs sifatida shakllanib boradilar.

Muzeylar, memorial majmualar va tarixiy obidalar vatanparvarlik tarbiyasining muhim manbalaridan biri sanaladi. Bunday maskanlar yoshlarga xalqimizning o‘tmishi, uning bosib o‘tgan yo‘li va erishgan yutuqlari haqida tasavvur beradi. Tarixiy meros bilan bevosita tanishish esa olingan bilimlarning yanada mustahkam bo‘lishiga xizmat qiladi.

Harbiy-vatanparvarlik festivallari, ko‘rik-tanlovlar va turli ommaviy tadbirlar ham yoshlarni tarbiyalashda muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Xotira va Qadrlash kuni, mustaqillik bayrami hamda harbiy shon-sharafga bag‘ishlangan tadbirlar ularda milliy birlik va Vatanga sadoqat tuyg‘ularini kuchaytiradi.

Sport va jismoniy tarbiya vositalari yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashda alohida ahamiyatga ega. Sport mashg‘ulotlari jismoniy rivojlanish bilan bir qatorda iroda, chidamlilik

va qat’iyat kabi sifatlarni ham shakllantiradi. Shu sababli sport harbiy vatanparvarlik tarbiyasining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida raqamli vositalarning tarbiyaviy imkoniyatlari ham kengayib bormoqda. Ijtimoiy tarmoqlar, veb-platformalar, elektron resurslar va multimedia materiallari orqali vatanparvarlik mazmunidagi axborotlarni keng auditoriyaga yetkazish imkoniyati mavjud.

Tarbiyaviy muhit va hamkorlik omili

Harbiy vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi faqat alohida usul va vositalarning qo‘llanilishiga bog‘liq emas. Ushbu jarayonda maktab, oila va jamoatchilikning o‘zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Tarbiya ishlari izchil natija berishi uchun mazkur institutlarning faoliyati bir-birini to‘ldirib borishi zarur.

Ta’lim muassasalari yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning asosiy bo‘g‘inlaridan biri hisoblanadi. O‘quv jarayonida harbiy tarix, fuqarolik tarbiyasi va Vatan mudofaasi bilan bog‘liq bilimlar berilishi bilan bir qatorda, turli to‘garaklar, uchrashuvlar va amaliy tadbirlar ham tashkil etiladi. Bunday faoliyat yoshlarning nazariy bilimlarini mustahkamlash va ularda Vatanga daxldorlik hissini shakllantirishga xizmat qiladi.

Oilaning o‘rni esa alohida ahamiyatga ega. Chunki farzandning dastlabki qarashlari, qadriyatlari va hayotiy tamoyillari aynan oilada shakllanadi. Ota-onalarning shaxsiy namunasi, ajdodlar merosiga hurmat ruhida olib borilgan suhbatlar hamda milliy qadriyatlarga sadoqat yoshlar ongida vatanparvarlik tuyg‘usining qaror topishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shuningdek, mahalla, jamoat tashkilotlari va harbiy tuzilmalar ishtirokidagi hamkorlik ishlari tarbiyaviy jarayonning ta’sirchanligini oshiradi. Harbiy xizmatchilar bilan uchrashuvlar, musobaqalar, ko‘rik-tanlovlar va harbiy-vatanparvarlik yo‘nalishidagi tadbirlar yoshlarni real hayotiy tajribalar bilan tanishtiradi hamda ularda mas’uliyat va fuqarolik burchi hissini mustahkamlaydi.

Xulosa

Yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bugungi kunda ta’lim va tarbiya tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon yosh avlodda Vatanga sadoqat, fuqarolik mas’uliyati, milliy qadriyatlarga hurmat hamda mamlakat xavfsizligi va taraqqiyotiga daxldorlik hissini shakllantirishga xizmat qiladi.

Maqolada ko‘rib chiqilgan nazariy manbalar va pedagogik yondashuvlar shuni ko‘rsatadiki, harbiy vatanparvarlik tarbiyasi faqat ma’lum bilimlarni berish bilan cheklanib qolmaydi. Uning samaradorligi yoshlarning bilimlari, his-tuyg‘ulari va amaliy faoliyati o‘rtasidagi uyg‘unlikka bog‘liq. Shu sababli tarbiya jarayonida tarixiy xotira, milliy qadriyatlar, fuqarolik mas’uliyati va harbiy burch haqidagi tasavvurlarni kompleks ravishda shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida namuna ko‘rsatish, suhbat, muhokama, ko‘rgazmalilik hamda amaliy faoliyatga asoslangan usullar yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda samarali vosita bo‘lib xizmat qilishi aniqlandi. Shuningdek, badiiy adabiyotlar, muzeylar, tarixiy obidalar, sport tadbirlari va zamonaviy axborot texnologiyalari ushbu jarayonning ta’sirchanligini oshirishda muhim o‘rin egallashi qayd etildi.

Harbiy vatanparvarlik tarbiyasining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan maktab, oila va jamoatchilikning hamkorligiga bog‘liq. Ushbu institutlarning o‘zaro hamjihatligi yoshlar tarbiyasida barqaror va samarali natijalarga erishish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash mamlakatning kelajak taraqqiyoti va mudofaa salohiyatini mustahkamlashga xizmat qiluvchi muhim ijtimoiy-pedagogik vazifa hisoblanadi. Shu bois ushbu yo‘nalishdagi tarbiyaviy ishlarni izchil takomillashtirib borish va mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish dolzarb ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008. — 176 b.
2. Hasanboyev J., Tog‘ayev O., Haydarov M. Pedagogika. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2011. — 400 b.
3. Nodirova N.X. Vatanparvarlik tarbiyasining nazariy asoslari. — Toshkent: TDPU nashriyoti, 2019. — 98 b.
4. Yo‘ldoshev J.G‘. Milliy tarbiya nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: O‘qituvchi, 2016. — 224 b.
5. Begmatov A.S. Fuqarolik jamiyatida yoshlar tarbiyasi. — Toshkent: Akademiya, 2020. — 188 b.
6. Podlasiy I.P. Pedagogika. — Moskva: Vldos, 2003. — 576 b.
7. Волков Г.Н. Этнопедагогика. — Москва: Академия, 1999. — 168 с.
8. Агапова И., Давыдова М. Патриотическое воспитание в школе. — Москва: Айрис-пресс, 2002. — 224 с.
9. Bar-Tal D. Patriotism as Fundamental Beliefs of Group Members. — Jerusalem: The Hebrew University, 2020. — P. 45–82.
10. Print M., Lange D. Schools, Curriculum and Civic Education for Building Democratic Citizens. — Rotterdam: Sense Publishers, 2013. — 198 p.
11. Torney-Purta J. The School's Role in Developing Civic Engagement. — Applied Developmental Science, 2002. — Vol. 6. — No. 4. — P. 203–212.
12. O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni. — Toshkent, 2016. — 24 b.
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Vatanparvarlik tarbiyasi konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi Farmoni. — Toshkent, 2019.